

اثر بخشی آموزش راهکارهای فردی- خانوادگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان دختر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان فارس

الهام محمدی^۱ / سیده فاطمه موسوی^۲ / سید احمد حسینی^۳

* نوع مقاله: پژوهشی / تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۳/۲۴ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۶/۰۵

کدمقاله: JHVMN-۲۶۰۸-۱۳۷۰

چکیده

هدف از تحقیق حاضر، بررسی تاثیر آموزش راهکارهای فردی- خانوادگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان دختر دانشگاه‌های آزاد اسلامی استان فارس بود. روش پژوهش: شبه آزمایشی با طرح پیش آزمون- پس آزمون با گروه کنترل بود. جامعه‌ی آماری، کلیه دانشجویان دختر دانشگاه‌های استان فارس در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ و نمونه مورد مطالعه ۶۰ نفر بود. راهکارها تقویت باورهای دینی فرد و خانواده، ایجاد بینش از راه تبیین اصول و قواعد اسلامی و آگاهی از فلسفه حجاب بود که به گروه آزمایش طی چهار جلسه ۲ ساعته به تناوب هر دو هفته‌ای یک جلسه در مدت زمان ۲ ماه آموزش داده شد. ابزار گردآوری پرسشنامه بود و داده‌های از روش تحلیل کوواریانس با اندازه‌گیری مکرر یک طرفه بررسی شد. یافته‌ها: متغیر شغل با مولفه‌های فردی- خانوادگی تفاوت معناداری وجود دارد، و برای متغیرهای سال تحصیلی و مقطع تحصیلی تفاوت معناداری دیده نشد؛ مولفه فردی- خانوادگی در دو گروه کنترل و آزمایش در مرحله پس آزمون تفاوت معنادار وجود نداشت. نتیجه: حاکی از آن است که جامعه هدف در بحث مبانی دینی نظر مثبت دارند و با اصل پوشش، حفظ حیا و عفاف موافق هستند اما حجاب مصطلح اسلامی را قبول ندارند؛ و با آموزش و ارائه راهکار توجیه نمی‌شوند و باید راهکارهای عملیاتی برای آن‌ها انجام گیرد تا به اعتقادشان عمل کنند.

واژگان کلیدی: فرهنگ حجاب، پوشش اسلامی، آراستگی، حجاب دانشجویان.

^۱. مدرس دانشگاه علوم پزشکی شیراز، دکتری الهیات گرایش علوم قرآن و حدیث، دانشگاه علوم تحقیقات تهران، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول) emohammadi15@gmail.com

^۲. دکتری تفسیر تطبیقی، عضو هیئت علمی گروه معارف، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شیراز، شیراز، ایران. famo0912@yahoo.com

^۳. کارشناس ارشد علوم اجتماعی - جامعه‌شناسی، مدرس دانشگاه ملی مهارت، واحد نورآباد ممسنی، شیراز، ایران.

مقدمه

جمال دوستی و زیبایی طلبی، در نهاد انسان تعبیه شده است و بدین سبب انسان، آراستگی، پاکیزگی، خوش منظری و مرتب و منظم بودن را دوست داشته و به آن تمایل دارد و از ژولیدگی، به هم ریختگی، نامنظم بودن، چرکی و آلودگی متنفر است. (طاهری نیا، ۱۳۹۰: ۲۴) آراستگی یعنی آراسته بودن و عمل آراسته از نظر لغوی به معنای زینت دادن و تزئین کردن است. (معین، ۱۳۶۰) حجاب یعنی پوشش و زن محجوب یعنی زنی که با پوششی پوشیده شده باشد. (ابن منظور، ۱۴۱۹ق: ۲۵۷/۴) کاربرد قرآنی حجاب نیز دلالت بر آن دارد که اصل معنای حجاب منع است و اگر به پوشش و ساتر، حجاب گفته می‌شود، از آن رو است که پوشش مانع از دیدن و از مصداق‌های حجاب است. (واعظی، ۱۳۹۲: ۴۷) پوشش به معنای ستر، حجاب، غطاء، ساتر؛ اسم مصدر از پوشیدن. (دهخدا: ۱۳۷۷) و اشاره به این آیه قرآنی «فَدَلَّاهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوَاتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَ نَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكَمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُلْ لَكُمَا إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ» (اعراف/۲۲) دارد. در اسلام برای پوشش زنان حدود و چهارچوبی تعیین شده است. اما سابقه پوشش زنان به پیش از اسلام و شرایع گذشته بر می‌گردد. در دیدگاه برخاسته از وحی، انسان از ابتدا پوشش داشته و در صورت نبود آن احساس شرم و حیا می‌کرده است وظیفه پوشش که اسلام برای زنان مقرر کرده است بدین معنی نیست که از خانه بیرون نروند. زندانی کردن و حبس زن در اسلام مطرح نیست، پوشش زن در اسلام این است که زن در معاشرت خود با مردان بدن خود را بپوشاند و به جلوه‌گری و خودنمایی نپردازد. آیات مربوط، همین معنی را ذکر می‌کند و فتوای فقها هم مؤید همین مطلب است، و حدود این پوشش با استفاده از قرآن و منابع ذکر می‌شود. در سوره مبارکه نور و احزاب، حدود پوشش و تماس‌های زن و مرد ذکر شده است. (مطهری ۱۳۷۹: ۷۳) پوشش، حجاب و آراستگی به مشابه رسانه‌ای ارتباطی به عنوان کنش اجتماعی از یک سو تحت تاثیر ساختارهای فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی است و از سو دیگر ماثرا از کنشگران اجتماعی اعم از زن و مرد؛ لذا افرادی از روی ناآگاهی به دنبال الگوهای فاسد و مدهای عجیب غربی می‌روند؛ علی رغم تلاش‌هایی که در این زمینه برای اصلاح الگو پوشش شده ولی در سال‌های پس از انقلاب به دلیل آسیب پذیری درونی جامعه و تهدیدهای بیرونی انتقال فرهنگی حجاب با اختلال مواجه شده و رعایت نکردن حجاب اسلامی موجب جریحه دار ساختن وجدان جمعی و تبدیل آن به مسئله اجتماعی شده است. (محبوبی منش، ۱۳۸۶: ۸۸)

لذا بخاطر اهمیت این موضوع پژوهش های بسیار زیادی انجام گرفته است که به صورت میدانی به آسیب شناسی و ریشه یابی موضوع حجاب پرداخته اند و به بسیاری از زوایای مبهم دست پیدا کردند. هدف پژوهش حاضر ارایه راهکارهایی برای رعایت پوشش اسلامی در ابعاد فردی و خانوادگی، که از طریق پژوهش های انجام شده درباره موضوع حجاب و عفاف بدست آمده است، می باشد؛ و در پی این است که آیا آموزش این راهکارها به گروه هدف تاثیر پذیر می باشد؟ و آیا با آموزش و ارایه راهکار می توان این معضل اجتماعی را حل کرد؟

۱- ادبیات و پیشینه پژوهش

حجاب به معنای پوشش بیرونی و عفاف به معنا پوشش درونی، این دو عامل باعث سلامت جامعه است (سلیمانی بیلہ سوار، ۱۳۹۴) جامعه امروز به دلایل گوناگون از جمله بحث تکثر فرهنگ ها، جهانی شدن، تضعیف هویت ملی و بومی، عصر افول ارزش ها و رشد و توسعه پادفرهنگ های معارض، با مشکلات گوناگون معنوی مواجه است. از این رو پرداختن به مساله حجاب به عنوان یک ارزش و رویکردی موثر در مواجهه و مقابله با تهاجم فرهنگی می تواند آثار و پیامدهای مثبتی برای جامعه در پی داشته باشد. مساله مهم آن است که چگونه و از طریق چه سازو کارهایی می توان این پدیده را نهادینه نمود و موجبات درونی شدن آن را در سطح جامعه فراهم آورد. نهادینه سازی فرهنگ حجاب و عفاف به عنوان یکی از ضرورت های باورهای دینی مستلزم برنامه ریزی صحیح در سه حوزه فرد، خانواده و جامعه است. (جباری و همکاران، ۱۳۹۴) اغلب پژوهش های انجام شده، ریشه پوشش غیر اسلامی را آسیب ها و کژرفتاری های در بحث باورهای فردی و خانوادگی معرفی کرده اند و علل اصلی و زیر ساز آنها را باورهای دینی فرد و خانواده می دانند. بنابراین در پژوهش های انجام شده آسیب های پوشش نامناسب عبارتند از: اعتقادات مذهبی فرد، اعتقادات مذهبی والدین، وضعیت و طبقه خانوادگی، هویت فرد، درجه ایمان و توجه به دستورات الهی، عدم آگاهی به عواقب بدحجابی، ابزاری برای لذت جویی و میل به تظاهرات جنسی و وسیله ای برای خودنمایی و خود ابزاری است. (فرزانه و امیریان زاده، ۱۳۹۵: ۶۰۲) در این راستا جهت برطرف کردن عوامل آسیب زا راهکارهای برای حل

این آسیب‌ها در پژوهش‌های انجام شده، ارائه داده شده است که عبارتند از؛ آموزش تقویت باورهای دینی فرد در بعد فردی و تعلیم و تربیت دینی در بعد خانوادگی (ماهینی و خسروه پناه: ۱۳۸۸، ۶۷)، ایجاد بینش از راه تبیین اصول و قواعد (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۹: ۵۷) آموزش فلسفه پوشش و حجاب به والدین، آموزش مفهوم هویت و هویت‌شناسی، آموزش منشور عفت و آشنایی دانشجویان با انواع پوشش در جهان غرب و آگاهی از پیامدهای فردی و خانوادگی بدحجابی (فرزانه و امیریان زاده، ۱۳۹۵: ۶۰۲). از سویی پژوهش‌های انجام شده همه در فضای میدانی، تحلیلی و کتابخانه‌ای به بررسی مسئله حجاب پرداختند، اما پژوهش حاضر در صدد این است که آسیب‌ها و راهکارهای مقالات و پژوهش‌های پیشین را به در مرحله آزمایش به اجرا در بیاورد و میزان تاثیر آموزش را بسنجد و به ارائه راهکار جهت حل مشکل بپردازد.

۲- روش پژوهش

این پژوهش، یک پژوهش نیمه تجربی است. در این پژوهش مجموعاً ۶۰ نفر (۳۰ نفر گروه کنترل و ۳۰ نفر گروه آزمایش) مورد مطالعه قرار گرفتند. نمونه‌ها به صورت تصادفی خوشه‌ای از دانشجویان دختر مشغول به تحصیل دانشگاه آزاد اسلامی فارس انتخاب شد. در این پژوهش میزان اعتقادات دانشجویان و دلیل تاثیر اعتقادات را در پوشش ظاهری مورد بررسی قرار داد. قابل توجه اینکه معیارهای ورود در این مطالعه برای واحدهای مورد پژوهش به این صورت بود: دانشجو بودن در مقاطع کاردانی و بالاتر، مشغول به تحصیل بودن در دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس، جنسیت مونث داشتن، تمایل به شرکت در پژوهش باشند. ابزار گردآوری داده‌ها شامل ۲ پرسشنامه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی که شامل مشخصات دموگرافیک، مقطع تحصیلی، سال تحصیلی و وضعیت اشتغال و در قسمت دوم مربوط به سنجش میزان اعتقادات و حجاب‌شناسی می‌باشند. در این پژوهش جهت جمع‌آوری اطلاعات، از پرسشنامه خود ساخته استفاده شد که پرسشنامه مذکور بر گرفته از چک لیست راهکارهایی فردی- خانوادگی بود که پژوهش‌های انجام شده در زمینه عفاف و حجاب

ارائه داده بودند. این پرسشنامه جمعا ۱۷ سؤال را شامل می شود که بخش های خدانشناسی با ۱ سوال، معاد شناسی ۱ سوال، پیامبری ۱ سوال، قرآن شناسی ۵ سوال، حجاب شناسی ۸ سوال و باورهای اعتقادی ۱ سوال قرار دارند که در این ابزار برای هر معیار، امتیازی از کاملا موافقم تا کاملا مخالفم در نظر گرفته شد. در صورتی که وضعیت رضایتبخش بوده و پاسخ کاملا مثبت بوده "کاملا موافقم" و در صورتی پاسخ مثبت باشد "گزینه موافقم" و اگر پاسخ منفی باشد "گزینه مخالفم" و در صورتی که وضعیت رضایتبخش نبوده و پاسخ کاملا منفی است "کاملا مخالفم" و اگر شما اطلاعاتی در این خصوص ندارید و نمی توانید اظهار نظر کنید "نظری ندارم" را انتخاب کنند. در این پژوهش به منظور تعیین اعتبار علمی پرسشنامه از روش اعتبار محتوی استفاده شد. این پرسشنامه ها بر اساس کتب و مقالات علمی جدید مرتبط با موضوع پژوهش تهیه شد. سپس جهت ارزشیابی و بررسی در اختیار ۱۲ نفر از اعضای هیئت علمی الهیات دانشگاه آزاد فارس و کازرون و ممسنی قرار داده شده و پس از انجام اصلاحات لازم پرسشنامه نهایی تنظیم و مورد استفاده قرار گرفت. در این مطالعه جهت برآورد پایایی از روش آزمون مجدد استفاده شد. بدین منظور پرسشنامه تهیه شده توسط نمونه های واجد شرایط تکمیل شد و مجدداً یک هفته بعد این فرم برای همان افراد تکمیل گردید سپس ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شده است. برای سنجش پایایی ابزار اندازه گیری از آلفای کرونباخ استفاده کردیم. آلفای به دست آمده برای ۳۰ نمونه برابر با ۸۳ درصد بود. پرسشنامه ی فردی - خانوادگی، به دو گروه آزمایش و کنترل داده شد. طول مطالب آموزشی هر جلسه به مدت ۲ ساعت و هر دو هفته یک بار برای گروه آزمایش برگزار گردید. طی این مدت به گروه کنترل هیچ گونه آموزشی داده نشد و در پایان دوره آموزشی پرسشنامه ها برای بار دوم به گروه کنترل نیز داده شد

و نتایج آن ثبت گردید. بسته آموزشی بر اساس مقالات و پایان نامه هایی تدوین گردید که به بررسی آسیب شناسی و مساله حجاب پرداخته بودند. توضیحات در مورد سوالات به نمونه ها داده و پس از تکمیل پرسشنامه ها جمع اوری گردید جهت تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار آماری SPSS (ورژن ۲۳) استفاده شد. برای توصیف و تحلیل اطلاعات از روش های آمار توصیفی (جداول توزیع فراوانی مطلق و نسبی، میانگین و انحراف معیار) و آمارهای استنباطی شامل تحلیل تک متغیره اختلاف میانگین نمره کلی پرسشنامه (فردی-خانوادگی) با متغیرهای مقطع تحصیلی، سال و شغل با استفاده از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه (ANOVA) و با سطح اطمینان ۹۵٪ ($P\text{-value} < 0.05$) محاسبه و گزارش شد.

در گام بعد به منظور بررسی اثر آموزش در گرو های مداخله و شاهد ابتدا اختلاف نمره قبل و بعد پرسشنامه برای هر یک از گروه های مداخله و شاهد محاسبه شد ($\text{diff} = \text{befor} - \text{after}$) در نتیجه برای پرسشنامه یک عدد different بدست آمد. لذا برای پرسشنامه فردی-خانوادگی یک نمره different وجود داشت و ما اختلاف میانگین این نمره را در گروه های مداخله و شاهد را با استفاده از آزمون من ویتنی با سطح اطمینان ۹۵ درصد و سطح معنی داری $p\text{-value} < 0.05$ محاسبه کردیم.

۳- بحث و بررسی تحلیلی موضوع

در ارتباط با وضعیت اشتغال نمونه های مورد پژوهش بیانگر این مطلب است که در گروه مداخله ۷۶ درصد از پاسخگویان و در گروه شاهد ۸۵/۷ درصد بیکار و کمترین درصد حدود ۷ درصد شاغل تمام وقت بودند. در گروه مداخله ۵۲ درصد دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و در گروه شاهد ۶۰/۷ دارای

مدرک تحصیلی کاردانی بودند کمترین درصد ۳/۶ درصد دارای تحصیلات ارشد بودند (جدول ۱-۱).

سطح معنی داری راهکارهای فردی خانوادگی با مقطع تحصیلی، سال تحصیلی و شغل پس از مداخله در گروه مورد با استفاده از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه به ترتیب شامل ۰/۴ ، ۰/۶۸ و ۰/۰۴ می باشد. میانگین بین نمره باور فردی- خانوادگی بر حسب شغل افراد متفاوت است و بیشترین میانگین نمره مربوط به دانشجویان شاغل پاره وقت ۵۸/۲ می باشد و این اختلاف از نظر آماری معنادار دیده شد. ($p=0.04$). همچنین بین میانگین نمره ی باور فردی خانوادگی و مقطع تحصیلی بیشترین میانگین نمره مربوط به دانشجویان کاردانی (۱۴۸/۳) و سال تحصیلی بیشترین میانگین نمره مربوط به سال تحصیلی بیشتر از ۴ سال (۵۶) است (اختلاف دیده شد اما اختلاف از نظر آماری معنادار نبود ($p>0.05$) (جدول ۱-۲). میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش در دو گروه در مرحله پیش آزمون و پس آزمون در گروه آزمایش به ترتیب $50/92 \pm 13/94$ ، $51/20 \pm 13/37$ و در گروه کنترل $50/95 \pm 15/46$ ، $50/00 \pm 14/41$ بیان شده است (جدول ۱-۴). آمار استنباطی مربوط به انجام کلوموگروف-اسمیرنوف نشان می دهد که توزیع داده ها نرمال می باشد ($p=0.49$) (جدول ۱-۵). شرط عدم تعامل میان متغیر مستقل (گروه) و کواریته (پیش آزمون) با متغیر وابسته (پس آزمون) نشان داد که برای متغیرها مقدار آماره آزمون تعامل میان گروه و پیش آزمون با پس آزمون از لحاظ آماری معنی دار نیست ($p>0/05$) و شرط توازی شیب های رگرسیون برای تحلیل کواریانس برقرار است. بنابراین برای بررسی تاثیر آموزش راهکارهای فردی- خانوادگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان از آزمون تحلیل کواریانس استفاده می کنیم (جدول ۱-۶). میانگین مجذورات برای اثر متغیر مستقل ۳۶/۴۶ و اثر پیش آزمون ۵۷/۷۲ است که آماره آزمون اثر متغیر

مستقل مولفه فردی - خانودگی در مرحله پس آزمون ($p > ۰/۰۵$, $F = ۰/۲۱$) معنادار نشده است. بنابراین بین مولفه فردی - خانودگی در دو گروه کنترل و آزمایش در مرحله پس آزمون پس از حذف تاثیر پیش آزمون تفاوت معنادار وجود ندارد و آموزش راهکارهای فردی-خانودگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان دختر تاثیر معنادار نداشته است. (جدول ۷-۱)

۴- بررسی راهکارهای موجود

با تحلیل و دسته بندی یافته‌های تحقیقات انجام شده در مورد این موضوع می‌توان آسیب‌های را چنین بر شمرده؛ عدم اعتقاد به باورهای دینی، ضعف در تربیت دینی خانواده و مباحث و مسائل بنیادی و بینشی فرد، عدم آگاهی نسبت به مسئله حجاب، عدم آگاهی از فلسفه پوشش، ناآگاهی خانواده نسبت به مسئله حجاب. از سوی دیگر از جمله راهکارهای مقابله با آسیب‌ها را می‌توان به آموزش تقویت باورهای دینی فرد در بعد فردی و تعلیم و تربیت دینی در بعد خانودگی، آموزش فلسفه پوشش و حجاب به والدین، آموزش مفهوم هویت و هویت شناسی، آموزش منشور عفت و آشنایی دانشجویان با انواع پوشش در جهان غرب و آگاهی از پیامدهای فردی و خانوادگی بدحجابی اشاره کرد. در همین راستا پژوهش حاضر برخلاف پژوهش‌های انجام شده که در فضای کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده‌اند در صدد اجرایی نمودن نتایج پژوهش‌های پیشین به صورت یک تحقیق علمی در فضای آزمایشی بود. در بعد فردی برای تقویت باورهای دینی به آموزش موضوع قرآن شناسی، عدم تحریف قرآن، جاودانگی قرآن، اعجاز قرآن، اجرای احکام قرآن، پایبندی به دستورات الهی در زمان حاضر؛ و در بعد خانودگی به مبحث تعلیم و تربیت دینی در خانواده، بازسازی اصول و قواعد اسلامی از طریق تبیین و توضیح موضوع، تبیین فلسفه حجاب و پوشش به والدین، آموزش منشور

عفت و هویت یابی در خانواده و آگاهی از پیامدهای مثبت و منفی پوشش، را به گروه هدف مورد آموزش قرار داده است. در نتیجه با توجه به سنجش که انجام داده شد یافته های تحقیق حاکی از آن است که در ارتباط با باور فردی- خانوادگی بر حسب شغل افراد، بیشترین میانگین نمره مربوط به دانشجویان شاغل پاره وقت می باشد و این اختلاف از نظر آماری معنادار بوده است. ($p=0.04$) اما برای دانشجویان تمام وقت و بیکار معنادار نبوده است. می توان گفت یه علت شرایط شغلی، افراد موظف به اجرای مقررات تعیین شده می باشند. زیرا؛ رفتار در محیط کار بسیار مهم می باشد، اگر مرد و زن در محیط کاری عفیف باشند و حدود خود را در ارتباط با نامحرم رعایت کنند زمینه های خیانت بسیار کم خواهد شد و در جامعه آسیب کمتری نسبت به این معضل اجتماعی دیده می شود و زمینه های لغزش کاهش پیدا می کند. از سوی دیگر بین مولفه فردی - خانودگی در دو گروه کنترل و آزمایش در مرحله پس آزمون پس از حذف تاثیر پیش آزمون تفاوت معنادار وجود ندارد و آموزش راهکارهای فردی- خانودگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان دختر تاثیر معنادار نداشته است ($p>0.05$). لذا نتایج این پژوهش با تحقیقات سید مجید امامی و همکاران (۱۳۹۳)، ماهینی و خسروپناه (۱۳۸۸)، اسدزاده و همکاران (۱۳۹۳)، محمد زاده و همکارانش (۱۳۸۴)، علاءالدین (۱۳۹۸)، مختاریان پور و گنجعلی (۱۳۹۰)، ابراهیمی و پوریوسفی (۱۳۸۹)، فرزانه و امیریان (۱۳۹۵)، پازوکی و خوانین زاده (۱۳۹۳)، ناهمسو است. و با نتایج پژوهش محمدی و قدسی (۱۳۹۵)، نبوی و شهریاری (۱۳۹۱) همسو می باشد. با بررسی نتایج آماری و مصاحبه می توان گفت گروه هدف در بحث خداشناسی و باوربه خداوند به عنوان تنها رب کاملاً موافق هستند و باورشان به خدا

به عنوان تکیه گاه، آرامشگاه، امیدواری به آینده و منبع مهربانیت و فطرتا باور دارند. در مورد پیامبر (ص) و باور به ایشان کاملاً موافق و به عنوان یک پیام آور امین و مهربان ایمان دارند. در بحث الهی بودن قرآن به دلیل پیوستگی های درون و بیرون آیات، نظم و هماهنگی بین آیات، معجزه بودن و شفا بودن قرآن باور دارند این کتاب آسمانی از طرف خداوند نازل شده است. در بحث تحریف قرآن اعتقاد به تحریف آیات قرآن ندارند اما در بحث تفسیر قرآن معتقد به تحریف هستند که آیات در بعد تفسیری و مصداقی دچار تحریف شده و هرکس قرآن را با توجه به منافع خودشان تفسیر کردند و قوانین از قرآن که باعث شده آن‌ها به اهداف شان دست پیدا کنند اجرا می‌کنند و آن دسته از دستورات را که مخالف با نظرشان می‌باشد به فراموشی می‌سپارند؛ لذا این دلیل اصلی شکاف بین اعتقاد به آیات قرآن و عمل به آیات شده است. در مورد جاودانگی قرآن این گونه بیان کردند ضمن اینکه قرآن معجزه ای از طرف خداوند است اما برخی مباحث آن مناسب با نیاز مردم قرن ۲۱ نیست و برای عرب جاهلیت تعیین شده است و باید مناسب با زمان و نیاز بشر ۲۱ ابدیت شود؛ لذا این عقیده حاکی از تعصباتی هست که درون وجود آنها تلقی شده است و آنها را تحت تاثیر قرار داده است؛ به طور مثال اینکه چرا نماز را باید به عربی خواند در صورتی که برای ارتباط با خدا هرطور می‌شود ارتباط گرفت و نیازی به اجرای این آموزش‌ها نیست. برای نقد شبهاتشون مثال‌هایی از معجزات علمی قرآن که در قرن ۲۱ اثبات شده است توسط دانشمندان بیان شد و تاثیر گذار بود و سبب قانع شدن در بحث جاودانگی قرآن شدند. در موضوع عمل به احکام و دستورات قرآن در زمان حاضر اذعان داشتند که دستورات قرآن کاملاً به جا و مورد قبول می‌باشد اما در جامعه امروزی به این دستورات عمل نمی‌شود و در اجرای دستورات قرآن و نوع اجرای آن کاملاً ضعیف هستند، گاهی قرآن کریم دستورات بسیار زیادی را چندین بار بیشتر از حجاب بیان کردند اما

در جامعه همه آن اخلاقیات فراموش شده و فقط روی بحث حجاب و عفاف تاکید بیشتری داشتند و این عمل را تبدیل به یک دستور اجباری کردند و این اجباری نمودن مسئله حجاب نه تنها تاثیر مثبت ندارد بلکه سبب شکاف و بدبینی و دین گریزی افراد نسبت به دین و قرآن شده است. چرا که هر چه به صورت اجبار بخواهد تحمیل شود تاثیر منفی از خود به جای می گذارد. در بحث هویت شناسی و ارزش گذاری افراد در قرآن کریم بیان داشتند که قرآن ارزش زنان را کاملاً حفظ کرده است حتی بیشتر از آنچه مورد وصف هست اما در جامعه به زنان ارزش و اهمیتی داده نشده است و سبب شده است که هم دین زیر سوال برده شود هم زنان به دلیل بی ارزش شمردن از طریق جامعه دست به عرضگی و خود فروشی در مقابل نامحرمان و جامعه بزنند. در نتیجه کمبود محبت درون خانواده، احساس خود کم بینی و نداشتن نگاه قرآنی به جنس زن در جامعه سبب شده است که زنان احساس کم ارزشی کنند و برای نشان دادن خود و اثبات خود؛ عملکردهایی مثل خودآرایی، نمایان کردن زینت های زنانه، ارتباط با نامحرم و ... در جامعه از خود بروز می دهند. در بحث حجاب شناسی و اعتقاد به حجاب به عنوان یک دستور الهی اعتقاد دارند اما به این نوع از حجاب که از نظر مسئولان و مذهب یون تعریف کرده اند اعتقادی ندارند زیرا از نظر آنها حجاب ربطی به مصونیت ندارد و برای حفظ زن نیست و سبب محدود کردن زنان در چارچوبی هست که جامعه مد نظرشان است و با این کارشان سبب می شود زن در جامعه جنس درجه دو محسوب شود. زیرا اگر حجاب سبب از بین رفتن فساد می شد چرا مردان حتی به زنان محجبه هم تجاوز می کنند در صورتی که دستور قرآن در مورد بی عفتی اولین بار به مردان اشاره کرده است بعد به زنان؛ لذا دستورات قرآن کاملاً صحیح و به جا می باشد اما نحو اجرا مشکل دارد و بعضی افراد سود جویانه عمل می کنند. می توان علت این تصورات را تعصباتی دانست که به افراد تلقی شده است و سبب شده که سخنان حق را بشنوند ولی

در مقابل آن تدافعی عمل کنند و با تبیین و تفسیر قواعد و قوانین باز هم به دلیل دید منفی و تعصبی دچار برداشت ناصحیح شوند. از عوامل تدافعی عمل کردند افراد در مقابل بحث حجاب و عفاف می‌توان به تبعیض نابجای میان زن و مرد در جامعه، عملیاتی نشدن دستورات قرآن در جامعه، ضعف عملکرد جامعه اسلامی در اجرا کردن دستورات الهی، تفسیرهای نادرست آیات قرآن کریم، جانمایی تفکرات غربی به جای تفکر اسلامی، تمایل نداشتن به شنیدن آموزش‌های دینی، توجیه کردن رفتارشان با دلایل به ظاهر منطقی (اینکه ما جزئی از خداوند هستیم و خداوند مهربان است و بنده اش را وقتی توبه کند می‌بخشد پس هیچ وقت بنده‌اش را مورد عذاب بخاطر چند تار مو قرار نمی‌دهد. در ثانی حجاب یک امر اختیاری است و مابین فرد و خدا است و نیاز به آموزش ندارد؛ لذا تا زمانی که جامعه این همه انرژی برای آموزش زنان صرف می‌کند و مردان را به حال خود رها می‌کند ما خانم‌ها زیر بار قبول این قوانین نمی‌رویم و آموزش هم بی اثر می‌ماند) اشاره کرد. بنا براین با توجه به توضیحات بالا مشکل موضوع حجاب از دید گروه هدف مربوط به مسائل اعتقادی و مبانی دینی نمی‌باشد و آنها با اصل پوشش و حفظ عفاف و حجاب موافق هستند و اختلاف در نوع دیدگاه آنها نسبت به موضوع حجاب و عفاف می‌باشد و با دیدگاه مورد نظر علما و نظریه پردازان اسلامی متفاوت می‌باشد؛ زیرا نوع حجاب تعریف شده از دید این بزرگان با حجاب مورد برداشت افراد حاضر در تحقیق تفاوت معنایی و مفهومی دارد. لذا می‌توان گفت با توجه به سن، تحصیلات، موقعیت مکانی و زمانی افراد حاضر در پژوهش نمی‌توانیم با آموزش و تعلیم و تربیت فردی مبانی حجاب اسلامی علما و نظریه پردازان اسلامی را برای آنها تبیین نموده و خواستار اجرایی نمودن دیدگاه اسلام توسط این افراد باشیم. در همین راستا نتایج پژوهش محمدی و قدسی (۱۳۹۵) با بررسی نگرش پاسخگویان در ارتباط با متغیرهای اعتقادات دینی، احکام مربوط به حجاب، پیامد های حجاب و رفتار در عمل

آنها نشان می‌دهد که آنها بیشتر از بعد اعتقادی به حجاب نگاه می‌نگرند و کمتر از لحاظ رفتاری (مثل استفاده از چادر، برهیز از لباس تنگ، پوشاندن موهای جلو سر و عدم استفاده از شلوار کوتاه) به حجاب عمل می‌کنند؛ همسو می‌باشد. (محمدی و قدسی: ۱۳۹۵) و در مباحث خانوادگی با توجه به شکاف نسلی به وجود آمده بین خانواده‌ها در دهه‌های اخیر که متاثر از عوامل مختلف مطرح شده در پژوهش، می‌توان نتیجه گرفت که خانواده هم نتوانسته مسئله حجاب و حجاب مورد نظر نظریه پردازان اسلامی را به نسل‌های بعد انتقال دهد.

جدول شماره-۱: ۱: توزیع متغیرهای وضعیت اجتماعی-اقتصادی گروه مداخله و شاهد

متغیر	گروه مداخله			گروه شاهد	
مقطع تحصیلی		تعداد	درصد	تعداد	درصد
	کاردانی	۱۲	۴۸٪	۱۷	۶۰.۷٪
	کارشناسی	۱۳	۵۲٪	۱۰	۳۵.۷٪
	ارشد	۰	۰٪	۱	۳.۶٪
سال تحصیلی	اول	۹	۳۶٪	۱۱	۳۹.۳٪
	دوم	۲	۸٪	۱۱	۳۹.۳٪
	سوم	۲	۸٪	۲	۷.۱٪
	چهارم	۱۰	۴۰٪	۲	۷.۱٪
	بیشتر	۲	۸٪	۲	
وضعیت اشتغال	بیکار	۱۹	۷۶٪	۲۴	۸۵.۷٪
	شاغل پاره وقت	۴	۱۶٪	۲	۷.۱٪
	شاغل تمام وقت	۲	۸٪	۲	۷.۱٪
کل		۲۵	۱۰۰٪	۲۸	۱۰۰٪

جدول شماره ۲-۱. مقایسه میانگین نمره راهکارهای فردی خانوادگی با مقطع تحصیلی، رشته ی تحصیلی و شغل پس از مداخله در گروه مورد با استفاده از آزمون آنالیزواریانس یک طرفه

متغیر	تعداد	میانگین نمره	انحراف معیار	p-value
مقطع تحصیلی	کاردانی	۱۲	۱۴۸.۳	۰.۴۰
	کارشناسی	۱۳	۵۳.۳۸	
	ارشد	۰	.	
سال تحصیلی	اول	۹	۴۸.۳	۰.۶۸
	دوم	۲	۴۷.۵	
	سوم	۲	۴۳.۰	
	چهارم	۱۰	۵۵.۲	
	بیشتر	۲	۵۶	
شغل	بیکار	۱۹	۴۹.۲	۰.۰۴
	شاغل پاره وقت	۴	۵۸.۲	
	شاغل تمام وقت	۲	۵۶	

جدول شماره: ۳-۱: بسته آموزشی راهکارهای پوشش اسلامی

موضوع	محتوا آموزشی	شیوه آموزشی	وسایل کمک آموزشی	مدت زمان جلسه
قرآن شناسی	معارفه، خوش آمدگویی و آشنایی با اعضا، پرکردن پرسشنامه قبل از شروع آموزش. بیان اهداف آموزشی، اثبات توحید و خداشناسی، قرآن شناسی در سه مرحله الهی بودن	سخنرانی تعاملی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی	فیلم آموزش، پمفلت آموزشی	۲ ساعت

			قرآن، عدم تحریف قرآن و جاودانگی قرآن، اخلاق در قرآن	
۲ ساعت	پمفلت آموزشی و فیلم آموزشی	سخنرانی تعاملی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی، ایفای نقش	ترانه منع حجاب در فرانسه، تعریف حجاب، و اهمیت آن، عفاف، حیا و ویژگی های آن .، پیشینه حجاب و عفاف، فلسفه پوشش اسلامی	چیستی پوشش اسلامی
۲ ساعت	پمفلت آموزشی و فیلم آموزشی	سخنرانی تعاملی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی،	ترانه حجاب حامد زمانی تبیین مولفه های فردی خانوادگی، توضیح راهکار فردی تقویت باورهای دیندار شخص و بستر خانواده، ایجاد بینش از راه تبیین اصول و قواعد، تربیت دینی خانواده، پاسخ به سوالات	راهکارهای فردی - خانوادگی
۲ ساعت	پمفلت آموزشی و فیلم آموزشی	سخنرانی تعاملی، پرسش و پاسخ، بحث گروهی	جمع بند و نتیجه گیری بحث ، پرکردن پرسشنامه	نتیجه گیری و جمع بندی

جدول ۴-۱- شاخص‌های آماری متغیرهای پژوهش در دو گروه‌های در پیش و پس از آزمون							
کنترل			آزمایش				
متغیرها	آزمون	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	تعداد
فردی- خانوادگی	پیش آزمون	۵۰/۹۲	۱۳/۹۴	۲۵	۵۰/۹۵	۱۵/۴۶	۲۵
	پس آزمون	۵۱/۲۰	۱۳/۳۷	۲۵	۵۰/۰۰	۱۴/۴۱	۲۵

جدول ۵-۱- نتایج آزمون نرمال بودن متغیرهای پژوهش			
متغیرها	آماره Z کلموگروف-اسمیرنوف	سطح معناداری	تعداد مشاهدات
فردی-خانوادگی	۰/۴۹	۰/۲۳	۲۵

جدول ۶-۱- آزمون تعامل میان گروه و پیش آزمون با پس آزمون متغیرهای تحقیق						
متغیرها	منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره آزمون	P
فردی-خانوادگی	اثر تعامل پیش آزمون و گروه	۳۸/۸۶	۱	۳۸/۸۶	۱/۱۶	۰/۲۸۹

جدول ۷-۱- تحلیل کواریانس اثربخشی راهکارهای فردی-خانوادگی رعایت پوشش اسلامی بر آراستگی دانشجویان						
منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	آماره آزمون	p	مجذورات

۰/۰۰۵	۰/۶۴	۰/۲۱	۳۶/۴۶	۱	۳۶/۴۶	اثر متغیر مستقل	فردی - خانوادگی
۰/۰۰۸	۰/۵۶	۰/۳۴	۵۷/۷۲	۱	۵۷/۷۲	اثر پیش آزمون	
			۱۶۸/۹۹	۴۶	۷۶۰۴/۸۰	خطا	
				۴۹	۷۷۰۱/۸۳	کل تصحیح شده	

نتیجه گیری

بنابراین اگر بنا می‌باشد با آموزشی باورهای و اعتقادات و پابندی به حجاب و عفاف نهادینه شود بهتر است در مقاطع تحصیلی پایین‌تر مانند ابتدایی و راهنمایی تعلیم و تربیت به صورت کلی و اختصاصی صورت بگیرد؛ زیرا در آن زمان شخصیت فرد کامل نشده است و با توجه به سخن امام علی (ع) که فرمودند قلب جوان جایگاه کاشت هست پس راحت‌تر می‌توانند سخنان حق را بپذیرند. و این آموزش‌ها نباید مقطعی و گذران باشد بلکه باید کاملاً مداومت داشته باشد و فقط به کتاب‌های معارف در مدارس اکتفا نشود زیرا مطالب آموزش در مدارس بعضاً تئوری و نظری می‌باشد و دانش آموز و دانشجو برای کسب نمره آن‌ها را مطالعه می‌کند نه برای یادگیری و اجرایی کردند در زندگی روزمره. در ثانی آموزش به صورت نظری عملکرد مثبتی به جای نمی‌گذارد و باید آموزش کاملاً عملیاتی و تجربی باشد و همزمان برای فرد و خانواده اعمم از مرد، زن و فرزند اجرایی شود؛ زیرا آموزش یک طرفه و تک بعد بازهم سبب نقص و عملکرد منفی می‌شود. و قابل ذکر هست آموزش نباید اجباری باشد بلکه باید کاملاً انگیزشی و با رضایت کامل افراد انجام شود.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ابن منظور، محمدبن مکرم، لسان العرب، ج ۴، بی تا.
۳. ابراهیمی، زهرا و حمید پور یوسفی (۱۳۸۹) طرح آسیب شناسی پوشش و آراستگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال. مطالعات میان فرهنگی، سال پنجم، شماره ۱۲.
۴. اسدزاده، فرشته و همکاران (۱۳۹۰) بررسی معیارهای حجاب در بین دانشجویان المپیاد ورزشی دختر دانشگاه پیام نور کل کشور، چکیده مقالات همایش ملی عفاف خراسان شمالی، فرماندهی انتظامی استان خراسان شمالی.
۵. امامی، سید مجید و همکاران (۱۳۹۳) شبه عوامل، زمینه ها و راه حل های مساله حجاب در دانشگاه های ایران؛ بایسته های برنامه ریزی فرهنگی با استفاده از نظریه زمینه ای، مجله فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال چهارم، شماره سوم.
۶. پازوکی، علی و محمد حسین خوانین زاده (۱۳۹۳) آسیب شناسی مساله عفاف و حجاب در بین دانشجویان دختر کارشناسی دانشگاه علامه طباطبائی، فرهنگ مشاوره و روان درمانی، فصلنامه سال پنجم، شماره ۱۸، جباری، نادر و همکاران (۱۳۹۴) بررسی نقش نظام آموزشی در نهادینه سازی حجاب، اولین گنگره علمی پژوهشی سراسری توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی، جامعه شناسی و علوم فرهنگی اجتماعی ایران.
۷. دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۷)، فرهنگ لغت دهخدا، موسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۸. زاهدی، عبدالرضا و همکاران (۱۳۸۹) روش قرآن کریم در نهادینه سازی «عفاف و حجاب» (با رویکرد ترتیب نزول)، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان، سال سیزدهم، شماره ۴۹.
۹. سلیمانی بیله سوار، رحمان و همکاران (۱۳۹۴) اهمیت و ضرورت عفاف و حجاب در جامعه اسلامی، دومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
۱۰. طاهری نیا، احمد (۱۳۹۰) آرایش و آراستگی از دیدگاه اسلام، بی تا.
۱۱. علاءالدین، سید محمد رضا (۱۳۸۹) شیوه‌های موثر برای نهادینه کردن حجاب و عفاف در کورکان و نوجوانان از منظر قرآن و روایات. علوم قرآن وحديث، قرآنی کوثر، شماره ۳۷.
۱۲. فرزنان، عبدالحمید؛ امیریان زاده، مژگان (۱۳۹۵)، آسیب شناسی پوشش از دیدگاه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی استان فارس، فرهنگ در دانشگاه اسلامی، سال ۶، شماره ۴.
۱۳. ماهینی، انیسه؛ خسروپناه، عبدالحسین (۱۳۸۸) مطالعات معرفتی در دانشگاه اسلامی، سال ۱۳، شماره ۳.
۱۴. محبوبی منش، حسین (۱۳۸۶) «تحلیل اجتماعی مسئله حجاب» کتاب زنان، شماره ۳۸.
۱۵. محمد زاده، علی خلیل و زهرا سلیمانی (۱۳۸۴). زن، حجاب و حقوق از نگاه دیگر، تهران: فردوس.

۱۶. محمدی، اصغر و میثم قدسی (۱۳۹۵) بررسی نگرش به حجاب در بین زنان ۱۵ سال به بالای شهر ایلام و رابطه آن با متغیرهای دموگرافیک در سال ۱۳۹۵، فرهنگ ایلام، علمی - ترویجی.

۱۷. مختاریان پور، گنجعلی (۱۳۹۰)، نهادی سازی عفاف و حجاب در جامعه: رویکرد فرایندی، مجله تحقیقات فرهنگی ایران، شماره ۱۵.

۱۸. مطهری، مرتضی (۱۳۷۹) مسئله حجاب، انتشارات صدرا، چاپ ۵.

۱۹. معین، محمد (۱۳۶۰) فرهنگ فارسی معین، تهران، امیرکبیر.

۲۰. نبوی، سید عبدالحسین و همکاران (۱۳۹۱) بررسی علل ضعف پوشش در بین دانشجویان دختر و راهکارهای بهینه سازی آن در نظر و عمل، مجله مهندسی فرهنگی، سال هفتم، شماره ۶۹ و ۷۰.

۲۱. واعظی، منصور (۱۳۹۲) پوشش و آرایش ایرانیان، انتشارات کتاب نشر.

The effectiveness of teaching individual-family strategies to observe Islamic dress on the beauty of female students of Islamic Azad universities in Fars province

Elham Mohamadi^۱ / Seyyedeh Fatemeh Mousavi^۲ / Seyed Ahmad

Hosseini^۳

Article Number: JHVMN-۲۶۰۸-۱۳۷۰

Abstract

Objective: The aim of this study was to investigate the effect of teaching individual-family strategies of observing Islamic dress on the beauty of female students of Islamic Azad universities in Fars province. **Methods:** It was a quasi-experimental with a pretest-posttest design with a control group. The statistical population was all female students of Fars universities in the academic year ۱۳۹۸-۱۳۹۹ and the study sample was ۶۰ people. Strategies were to strengthen the religious beliefs of the individual and the family, to create insight by explaining Islamic principles and rules, and to be aware of the philosophy of hijab. The instrument was a questionnaire and the data were analyzed by repeated measures one-way analysis of covariance. **Results:** There was a significant difference between the job variable and individual-family components, and no significant difference was observed for the variables of the academic year and degree; There was no significant difference between the individual-family component in the control and experimental groups in the post-test stage. **Conclusion:** It indicates that the target community has a positive opinion in the discussion of religious principles and agrees with the principle of covering, maintaining modesty and chastity, but does not accept the term Islamic hijab; And they are not justified by training and providing solutions, and operational strategies must be done for them to act on their beliefs.

Keywords: Hijab culture, Islamic clothing ,Beauty, Students' hijab.

^۱. PhD Student in Theology (Specialization: Quranic Sciences and Hadith), Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. (Corresponding Author) emohammadi^{۱۵}@gmail.com

^۲. PhD in Comparative Exegesis; Faculty Member, Department of Islamic Studies, Islamic Azad University, Shiraz Branch, Shiraz, Iran. famo^{۱۶}@yahoo.com

^۳. M.A. in Social Sciences (Sociology), Lecturer at the National Skills University, Shiraz (Noorabad Mamasani Branch), Iran.

